

KNIHOU K TOLERANCI

LACKOVIČOVÁ, EVA

Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky, katedrové kolo Študentskej vedecko-odbornej a umeleckej činnosti

Mgr. Adrian Michalík, PhD.

Abstrakt

LACKOVIČOVÁ, Eva: *Knihou k tolerancii*. [študentská vedecko-odborná a umelecká činnosť] Univerzita Konštantína a Filozofa v Nitra. Filozofická fakulta; katedra všeobecnej a aplikovanej etiky. Školiteľ: Mgr. Adrian Michalík, PhD. Nitra: FF UKF Nitra, 2021. 26 s.

Práca prezentuje interpretáciu knihy *Cigánka*, ktorá apeluje na etický aspekt tolerantnosti. V práci interpretujeme motív multikulturalizmu. Zaoberáme sa aj dôležitosťou čitateľskej gramotnosti. Práca je rozdelená do troch kapitol. Prvá kapitola obsahuje ciele a metódy práce. Druhá kapitola je sprievodná a tretia kapitola je nosnou časťou mojej práce. Prvá kapitola je venovaná čitateľskej gramotnosti žiakov a žiačok. V ďalšej časti sa sústreďujeme na interpretáciu vybraného motívu multikulturalizmu v diele *Cigánka* od J. M. Motlovej.

Kľúčové slová:

rómska problematika, kniha *Cigánka*, tolerancia, majorita, minorita, čitateľská gramotnosť

OBSAH

ÚVOD	4
1 CIELE A METÓDY PRÁCE	5
1.1 Ciele práce	5
1.2 Metódy práce a metodologický postup	5
2 KNIHA AKO PROSTRIEDOK K HODNOTÁM	6
2.1 Čitateľská gramotnosť	6
2.2 Projekt Čítame radi.....	8
3 DVA SVETY	10
3.1 O knihe Cigánka	10
3.2 Otázka multikulturalizmu	11
3.2.1 Pani učiteľka a teta Knižná	12
3.2.2 Spolužiačka Lenka	13
3.2.3 Dalibor	14
3.2.4 Janette	15
ZÁVER	17
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	18

ÚVOD

Knihou k tolerancii je téma, ktorá stiera rozdiely dvoch svetov – sveta majority a sveta minority. Ako mnohí vieme, spolužitie ľudí s inou kultúrou, etnicitou, ale aj názormi môže byť miestami náročné. Spoločným menovateľom zostáva, že sme všetci ľudia. Ľudia z mäsa a kostí. Rovnako spoznávame a objavujeme svet, nové možnosti a inakosti. Každý z nás by mal mať rovnaké príležitosti bez rozdielu miesta, kde sa narodil alebo farby pokožky. Zmyslom práce je, aby tolerancia nezostala iba pojmom, o ktorom sa naučíme definíciu. A preto je zážitok najlepším spôsobom, ako sa môžeme niečo nové naučiť. Ten môže mať rôzne formy. My sme si zvolili zážitok z prečítanej knihy. Kniha nám dáva priestor na fantáziu, dotváranie a niekedy aj idealizovanie. Pokiaľ je príbeh podnetný, dokážeme si z neho zobrať ponaučenie, prípadne zmeniť svoje hodnoty a správanie.

Dôležitým nástrojom, ktorý nám pomáha orientovať sa v texte je čitateľská gramotnosť. Ako učitelia etickej výchovy by sme mali žiakov motivovať k čítaniu. Dôvodov je hneď niekoľko. Ako učitelia sme vzorom pre našich študentov. Ak si my zvolíme kvalitnú literatúru a budeme sa o nej so žiakmi rozprávať, bude ich to motivovať k čítaniu aj vo svojom voľnom čase. Žiaci budú „hladní“ po poznaní a objavovaní nových tém. Ďalším dôvodom je priestor, ktorý nám ponúkajú hodiny etickej výchovy. Pre všetky tematické celky sa nájde vhodná kniha alebo príbeh, ktorý deti niečo naučí alebo im dá nový pohľad na svet. Formy a metódy vyučovania etickej výchovy si učiteľ môže prispôbiť podľa toho, akých žiakov má v triede. Posledným dôvodom sú skúsenosti a zážitky, ktoré môžu žiaci získať. Prakticky nie je možné, aby si všetko žiaci skúsili na vlastnej koži. Pomocou príbehov získavajú cenné skúsenosti a zážitky, ktoré im môžu pomôcť aj pri dôležitých rozhodnutiach v budúcnosti.

Pre našu prácu sme si vybrali knihu Cigánka, ktorá nás prinútila premýšľať o tom, čo všetko je v našich rukách. Ako už názov napovedá, kniha rozpráva o žene rómskeho pôvodu. O žene, ktorá sa nevzdala svojho sna byť vzdelanou a úspešnou. O žene, ktorá sa naučila obrniť „hrošou kožou“, aby dokázala nakrmiť svoje deti. O žene, ktorá bola v rómskej komunite príliš bledá a v majoritnej zas príliš hnedá. O žene, ktorá sa vzoprela konvenciám rómskej komunity a snažila sa integrovať do tej nerómskej. A nakoniec o žene, autorke a Rómke v jednom, ktorá sa nebála povedať pravdu aj napriek tomu, že mnohí túto háklivú tému zjednodušujú alebo ju nevnímajú ako spoločenský problém. Kniha Cigánka je inšpiratívna pre všetky vekové skupiny. Nájdu sa v nej mladí aj starí, Rómovia aj Nerómovia, učitelia aj žiaci. Najmä pre jej odhodlanosť vypovedať svetu o predsudkoch, stereotypoch a diskriminácii. Ale aj pre jej láskavosť, akceptáciu a toleranciu. Kniha Cigánka je pomyselnou bránou práve do sveta tolerancie. O to viac, keď je príbeh písaný podľa autentických udalostí. Cigánka je autobiografický príbeh, po ktorom vám nabehne „husia koža“ a tisnú sa vám slzy do očí. Autorka knihy, Janette Maziniová Motlová, nám ponúka nefalšovaný príbeh o dvoch svetoch. O svete minority a majority. Ktorý svet je podľa autorky tolerantnejší? Kto jej podal pomocnú ruku? Má majorita významné miesto aj vo svete rómskej minority? Majú sa tieto dva svety spojiť? Čo nás, majoritu, vedľa Rómovia naučiť?

1 CIELE A METÓDY PRÁCE

Dôležitou súčasťou každej práce sú jej ciele a metodologický postup. Prácu zaraďujeme do štruktúry teoretických prác. Naša práca obsahuje hlavný cieľ, kde pozornosť venujeme vybranému motívu, ktorý interpretujeme. Teoretickým, a teda aj čiastkovým cieľom je potreba čitateľskej gramotnosti detí v školskom, ale aj bežnom živote. Pre tvorbu práce sú dôležité aj metodologické postupy, pomocou ktorých postupujeme a vypracovávame nami zvolenú aktuálnu problematiku. Nami zvolené metódy sú interpretácia, syntéza a komparácia názorov, deskripcia a analýza.

1.1 Ciele práce

Hlavným cieľom našej práce je interpretácia etického problému v diele Cigánka. Interpretovaným motívom je multikulturalizmus, s ktorým sa stretávame v autobiografickom diele. Motív multikulturalizmu riešime z hľadiska tolerance dvoch etnických skupín, a teda majority a rómskej minority. Autorka knihy má rómsky pôvod, a preto problém analyzujeme cez jej skúsenosti a príbehy. Naš cieľ odkazuje na dôležitosť tolerantnosti viacerých skupín žijúcich na jednom mieste. Neapelujeme na stratu hodnôt jednej z kultúr. Multikulturalizmus odzrkadľuje tolerantné a rešpektujúce spolunažívanie ľudí, a to je dominantným motívom aj v našej práci. Ďalším, teoretickým cieľom práce, je čitateľská gramotnosť, ktorá tvorí druhú kapitolu. Predpokladom pre kvalitnú interpretáciu ktoréhokoľvek diela je vysoká úroveň čitateľskej gramotnosti. V dobe online priestoru je táto téma pre žiakov základných a stredných škôl aktuálna. Hovoríme o potrebe byť čitateľsky gramotný a o komplexnej využiteľnosti tejto gramotnosti v živote, ale aj celoživotnom vzdelávaní. Nevynímajúc dôležitosť čítania, ktorá je interdisciplinárna, teda je komplexná vo výchovno-vzdelávacom procese každého žiaka v školskom aj rodinnom prostredí.

1.2 Metódy práce a metodologický postup

Pri tvorbe diplomovej práce sme využili niekoľko metód, pomocou ktorých sme v práci postupovali. Využili sme metódu deskripcie, analýzy, syntézy názorov, komparácie a interpretácie. Metódy sme si zvolili vzhľadom na charakter práce. Naša práca je teoretická, čomu zodpovedá aj cieleň výber postupov na jej vypracovanie. Metódou deskripcie opisujeme nami vybraný etický aspekt z autobiografického diela Cigánka od Janette Motlovej Maziniovej. Pre interpretáciu knihy sme si vybrali motív multikulturalizmu, ktorý je dominantnou súčasťou témy aj deja príbehu. Pomocou analýzy sa zhlbujeme do problematiky multikulturalizmu, ale aj čitateľskej gramotnosti, ktoré sme pred tým opísali. Syntézu názorov používame v práci a zameriavame sa najmä na teóriu čitateľskej gramotnosti a teóriu multikulturalizmu, sumarizujeme rôzne výroky a myšlienky autorov, ktorých názory sú relevantné a odborné pre našu zvolenú problematiku. V našej práci využívame aj metódu komparácie, a to najmä pri aplikovaní motívu multikulturalnej spoločnosti cez autentický príbeh knihy Cigánka. Metódou interpretácie parafrázujeme výroky a názory autorov odborných publikácií a dominantnú časť práce tvorí práve interpretácia motívu multikulturalizmu v diele.

2 KNIHA AKO PROSTRIEDOK K HODNOTÁM

Knihy sú dôležitým prostriedkom pre vzdelávanie žiakov. Príbehy, ktoré nám knihy ponúkajú sú mnohokrát najlepším spôsobom ako žiakom vysvetliť etické aspekty ako dôležitosť pomoci, empatie, prosociálnosti a odbúrania predsudkov. Knihy sú pomôcka pre učiteľov aj pre žiakov. No nestačí len povrchno prečítať knihu, treba jej vedieť aj porozumieť. Témy, ktoré ponúkajú hodiny etickej výchovy sú mimoriadne dôležité z hľadiska formovania osobnosti žiakov. Žiaci čítajú rôzne príbehy a my, učelia, im vieme poskytnúť spätnú väzbu. Na báze rozhovorov, čítania príbehov a didaktických hier, vieme žiakov usmerniť nielen v školskom, ale aj bežnom živote.

2.1 Čitateľská gramotnosť

Knížne publikácie sú dôležitým zdrojom kognitívneho poznania, no mnohé knihy nás aj osobnostne formujú. Žiaci by mali vedieť kriticky vybrať knihu, ktorá im poskytne nielen relevantné informácie, ale im pomôže aj porozumieť hodnotám. Na hodinách matematiky, slovenčiny, dejepisu alebo etickej výchovy čerpáme z kníh dôležité poznatky. Okrem kognitívneho poznania sa z nich učíme aj o pravde, priateľstve, láske alebo dôvere. Čím viac príbehov prečítame, tým viac skúseností získame. V školskom prostredí sa tieto čitateľské skúsenosti nazývajú čitateľská gramotnosť. Dôležitá je najmä pri písaní monitorov, ktoré sú mnohokrát zostavené z porozumenia predloženého textu.

Štúdia OECD PISA medzinárodne testuje žiakov vo veku 15 rokov. PISA má za úlohu nastaviť zrkadlo školstvu, učiteľom a žiakom. Dáva priestor na zmeny a upozorňuje na nedostatky pri vyučovacom procese. Testy sú zamerané na matematickú, prírodovednú a čitateľskú gramotnosť. Testovanie je určené študentom, pre ktorých vysoká miera poznania všetkých typov gramotností, slúži najmä ako neoceniteľný benefit do života. „Z toho dôvodu štátny vzdelávací program vníma osvojovanie si jednotlivých gramotností ako jeden z hlavných cieľov výchovno-vzdelávacieho procesu“ (Hovancová, 2012, s. 2). Pre podstatu našej prácu je podnetná čitateľská gramotnosť. Majú slovenské deti problém s čitateľskou gramotnosťou? Sú učebné osnovy zle nastavené? Vyžadujeme od detí málo alebo priveľa? Je potreba zapájať do osnov viac kníh? Prečo by mali deti čítať? Čo môže deťom priniesť kniha? Dá sa kniha nahradiť internetom alebo skôr opačne?

Čitateľská gramotnosť je podľa štúdie OECD PISA „porozumenie a používanie písaných textov a uvažovanie o nich pri dosahovaní osobných cieľov, rozvíjaní vlastných vedomostí a schopností a pri podieľaní sa na živote spoločnosti“ (Koršňáková – Kováčová, 2007. s. 10). Neznamená to, že na hodinách etickej výchovy budú učelia vyžadovať od študentov, aby skúmali každé jedno slovo v texte alebo museli podrobne interpretovať dlhý román. Ale na to, aby pochopili zmysel textu, zobrali si z neho ponaučenie, spájali nadobudnuté vedomosti s ich vlastným životom a vedeli sa zorientovať v morálnych a hodnotových problematikách, je čitateľská gramotnosť potrebná. Pre žiakov je kniha bránou do iného, niekedy nepoznaného sveta. Žiak musí vedieť spájať poznatky z prečítanej knihy a aplikovať ich do svojho života. Musí vedieť, čo je dobré a čo je zlé. Teda nemusí, ale v budúcom živote to bude jedným z najvýhodnejších benefitov. Na to, aby to všetko vedel, nemôže len čítať, ale aj premýšľať.

Prečo je čitateľská gramotnosť dôležitá? Keby ľudia vedeli vyhodnocovať odborné publikácie a dáta z minulosti, čítali ich s porozumením, nedochádzalo by dnes k viacerým informačným pochybeniam a dezinformáciám. Dôležitosť čitateľskej gramotnosti súvisí aj s hodnotovým rebríčkom, ktorý si dieťa vytvára od detstva. Keď sa dieťa nevie vyznať v množstve informácií, ktoré im dnešná moderná doba prináša, zle si zostavuje svoje hodnotové

rebríčky. Nevie sa zorientovať v literatúre a nevie si dohľadať dôveryhodné informácie ohľadne problematiky, ktorá ho zaujíma. Preto vznikajú rôzne dezinformácie, ktoré takíto ľudia s obľubou šíria. Práve preto je čitateľská gramotnosť dôležitá, lebo otvára dvere aj k ďalšiemu poznaniu a nadväzuje na funkčnú gramotnosť, ktorá zahŕňa „čítanie a písanie nad úrovňou elementárnej gramotnosti, pričom sa uplatňuje v reálnych situáciách“ (Gavora, 2006, s. 24). Funkčná gramotnosť zahŕňa rôzne životné situácie. Môže ísť o správne prečítanie a pochopenie cestovného poriadku alebo schopnosť poskladať nábytok z príbalového letáku. Funkčnú gramotnosť využívame denno-denne, pomáha nám aj pri príbalových letákoch v krabičkách od liekov, kedy je veľmi dôležité porozumieť písanému textu.

Hodiny etickej výchovy na základných a stredných školách formujú hodnoty v živote jedinca a učia sa porozumieť pojmom ako je empatia, prosociálnosť, dôstojnosť, vyjadrovanie citov alebo asertivita. Na pochopenie a následne využitie týchto hodnôt vo svojom živote sú dôležité aj vzory, ktoré žiaci obdivujú a napodobňujú. Tieto vzory môžeme nájsť v knihách a rôznych príbehoch. Podľa prieskumu Kids and Family Reading Report 2017 bolo dokázané, že najčastejším dôvodom, pre ktorý deti siahnu na knihu sú práve ich rodičia, ktorí ich vedia namotivovať na čítanie. Na druhej strane, učitelia sú pre mládež najdôveryhodnejším „recenzentom“ kníh, preto je učiteľov výber knihy pre deti tak dôležitý (Ako si deti vyberajú knihy, 2020). Učitelia a rodičia sú pre žiakov výborných a neoceniteľným vzorom a zdrojom knižných titulov. Ich vynaložené úsilie podľa prieskumu Kids and Family Reading Report nevyšlo nazmar. No je tomu momentálne tak?

Dôležitým prvkom v rozvíjaní čitateľskej gramotnosti je okrem rodičov a učiteľov aj samotná motivácia dieťaťa. Motivácia je „iskrou“ pri každej činnosti, preto je dôležité ju spomenúť aj pri čitateľskej gramotnosti. „Dobrymi motivátormi sú zvedavosť žiaka, estetický záujem, interakcia s rovesníkmi a dospelými o prečítanom, prekonávanie optimálne ťažkých prekážok a pozitívne sebapoňatie“ (Gavora, 2006, s. 29). Motivácia žiakov na čítanie z kníh je momentálne nižšia. Žiaci dnes nemajú takú možnosť otvorene diskutovať o knihách, ktoré prečítali. Tak isto nemajú možnosť ísť do knižnice alebo kníhkupectva a prostredníctvom estetickej motivácie si vybrať knihu, ktorá by ich hneď zaujala. Dnes, keď sa všetci žiaci, učitelia aj rodičia, čiže všetky dôležité faktory pre aktivizáciu motivácie, zdržiavajú len doma, má to pre žiakov negatívny dôsledok.

O probléme digitalizácie školských hodín hovorí profesor neurológie Martin Jan Stránský v Denníku Štandard, s ktorým diskutuje redaktor Jaroslav Daniška. Online vyučovanie vidí Stránský ako problém, a to najmä z dôvodu dennodenného kontaktu dieťaťa s počítačom. Neustály kontakt žiaka s monitorom je pre jeho vývin veľmi nezdravý. Americká akadémia pediatriov a Svetová zdravotnícka organizácia odporúča deťom od 5 do 18 rokov len 2 hodiny pred obrazovkou denne. Odporúčaný časový limit je pri podmienkach online výučby nesplniteľný. Ploché vnímanie problémov cez počítač je pre žiakov deštruktívne. Ak má dieťa vyriešiť problém v dvoch alebo troch krokoch, tak zlyháva. Ako riešenie navrhuje, aby učiteľka poslala rodičom týždenný rozpis, ktorý si doma vytlačia a dieťa bude pracovať s papierom a perom a nie s obrazovkou. Stránský argumentuje tým, že ak dieťa číta z obrazovky a nie z papiera, pamätá si asi o tretinu menej (Ako ničia obrazovky deti, 2021). V praxi to nemôže fungovať z materiálnych a vôľových dôvodov. Dnes ľudia riešia skôr existenčné a zdravotné problémy. Problém online vyučovania sa okrem iného dotýka aj e-gramotnosti. „E-gramotnosť sa viaže na používanie elektronických médií ako je počítač a mobil a ich vybavenia, ako je textový editor, tabuľkový procesor, internet, CD-ROM, e-mail. ... V elektronickej podobe sa vyskytujú aj učebnice, učivo spracované prostredníctvom power pointu a napokon i krásna literatúra“ (Gavora, 2006, s. 27-28). E-gramotnosť sa preto dostáva do popredia a pri dnešnom digitálnom svete je stále viac žiadaná. E-gramotnosť podobne ako čitateľská gramotnosť sa nezameriava iba na strohé a povrchné používanie. Pre používanie počítača je dôležitý ľudský

filter, ktorý triedi informácie na dôveryhodné a nedôveryhodné. Podobne to funguje aj pri čitateľskej gramotnosti. Pokiaľ si žiak len povrchno prečíta knihu, nezamyslí sa nad ňou a nezoberie si z príbehu to podstatné, tak je to asi také zbytočné, ako čítanie bulvárnych článkov na internete.

2.2 Projekt Čítame radi

S čitateľskou gramotnosťou súvisí aj projekt Čítame radi, ktorý je podporovaný Ministerstvom školstva Slovenskej republiky. Štát vydal brožúru s odporúčaniami na knižné tituly k danému vyučovaciemu predmetu. Predmet etickej výchovy za rok 2021 komisia obohatí o knihy ako - Strakáč a Tíoni, Kamzíkuv veľký skok, Cesta na svet, Červená je pekná, Láske sa treba učiť, 5 jazykov lásky pre deti a Respekt (Bendíková, 2021, s. 17). Pre hodiny etickej výchovy na druhom stupni ZŠ a na SŠ vyberáme len niektoré zo spomínaných knižných titulov. Kniha Strakáč a Tíoni od Daniela Rušara zahŕňa akceptáciu a empatiu, ktorá je dominantnou súčasťou hodín etickej výchovy. Hlavná postava chlapca trpí tým, že je jeho telo posiate mnohými bielymi škvrnami, a preto ho deti šikanujú a nechcú sa s ním kamarátiť. Tíoni svoju pokožku so škvrnami nenávidí. S podporou jeho rodiny zistil, že spôsob, akým si získať kamarátov je úplne jednoduchý – kľúčom je smiech. Kniha poukazuje na to, že hendikep, ktorý sa na prvý pohľad môže javiť ako nevýhoda, sa prostredníctvom smiechu zmení na výhodu (Strakáč a Tíoni, 2019). Kamzíkuv veľký skok taktiež od spisovateľa Daniela Rušara pomáha deťom prekonať stratu zo smrti blízkeho človeka, a to pomocou zvieracej alegórie. Kamzíkovi zomrie brat a spoločne s rodinou sa snažia so stratou vyrovnáť. Obrázková kniha je príručkou pre rodičov a na podklade príbehu sa snaží prekonať strach a úzkosť zo straty blízkeho človeka. Kniha je zároveň aj metodickou príručkou a jej obsah bol konzultovaný s odbornou psychologičkou. Tento príbeh je síce určený pre menšie deti, no na podobných príkladoch a príbehoch sa dá pracovať aj so staršími deťmi (Kamzíkuv veľký skok, 2016). Kniha Červená je pekná od autorky Lucie Zamolo uľahčuje prechod dievčaťa na ženu. Pomáha odbúravať tabu témy ako je menštruácia a menštruačný cyklus. Odpovedá na otázky, prečo sa dievčatá nemusia za menštruáciu hanbiť, a zároveň ich učí, ako tieto dni zvládať a naučiť sa ich prijímať s radosťou (Červená je pekná, 2020). Posledná kniha s názvom Respekt od Inti Chavez Pereza, ktorá vypovedá o chlapčenskej sexualite. Aj mladí chlapci prechádzajú rôznymi fyziologickými zmenami a kniha im pomôže lepšie pochopiť ich vlastné telo (Respekt, 2019). Obe knihy by sme zaradili do výchovno-vzdelávacieho plánu s témou sexuálnej výchovy mládeže.

Ponúkame aj ďalšie vhodné knižné publikácie, ktoré by sme odporučili na hodiny etickej výchovy, pretože sa zaoberajú etickými problémami, ale nie sú zaradené v projekte Čítame radi pre rok 2021. Takouto knihou je napríklad aj titul Fake news od Toma Jacksona, ktorá žiakom pomáha v orientácii pri výbere dôveryhodných a nedôveryhodných správ a formuje ich názory. O tom, prečo je voda základom pre náš ekosystém a ako veľmi je dôležitá pre ľudí aj živočíchov sa dočítame v knihe Zázrak jménem voda od J. Duška a P. Kostky. Publikáciu by sme zaradili do hodín etickej výchovy zameraných na životné prostredie a ekológiu. Aj sexuálna výchova je dôležitou súčasťou každého vyvíjajúceho sa jedinca, preto by sme práve sem zaradili knihu Pohlavně s rozumem od Terezy Bartošovej. Zaujímavou publikáciou je aj kniha Můj brat sa volá Jessica od J. Boyneho. V nej majú čitatelia možnosť vcítiť sa do problémov hlavných postáv, kde dominantným zostáva premiešanie ženského a mužského sveta. Hlavý hrdina je muž, no cíti sa ako žena. S narastajúcim záujmom mladých ľudí o internet, sociálne siete a online zábavu, je dôležité vedieť aj to, kde a aké hrozby na nich číhajú, a to sa dočítajú v knihe More poznania od Dáši Toporcerovej. Paradoxne, čitateľskú gramotnosť môžu deti nadobudnúť aj keď sa budú učiť o finančnej gramotnosti. Ako si vystačiť s peniazmi, odkiaľ sa peniaze berú a načo je vhodné ich minúť sa deti dočítajú v knihe Kde

rastú peniaze od Denisy Proškovej. Poslednou a zároveň tou najdôležitejšou témou sú pocity a emócie. O nich sa najviac deti dočítajú v knihách Šťastný alebo smutný od Patrície Príhodovej, Som aká som od Lydie Hauenschild alebo Máš na to! od Matthewa Syeda. Ku knihám, ktoré v sebe nesú etické posolstvo, a to hneď niekoľko, odporúčame autobiografickú knihu Cigánka. Rómska autorka Janette Maziniová Motlová je jasným dôkazom toho, že kde je vôľa, je aj cesta. Jej kniha je akýmsi prostredníkom medzi svetom majority a minority. Vymanenie sa z rómskeho sveta bolo pre ňu náročné, no náročnejšie bolo zaradiť sa do sveta Nerómov. Ako sa cíti človek, ktorý patrí do sveta, do ktorého patriť nechce a chcel by patriť do sveta, v ktorom ho nechcú zase iní?

3 DVA SVETY

Kniha *Cigánka* otvára dvere do dvoch svetov, ktoré sú na prvý pohľad identické. Ako sa žije vo svete majority a ako sa žije vo svete minority? Rómska autorka knihy *Cigánka*, Janette Maziniová Motlová, nám ponúka nefalšovaný pohľad na problémy v rómskom svete. Otvára nám dvere do sveta, ktorý je pre mnohých z nás nepochopiteľný. Svojou knihou nás chce upozorniť na predsudky, stereotypy a rozdielmi medzi majoritou a minoritou. Ako sa odlišujú tieto dva svety? Prečo je dôležité spolunažívať v mieri? Prečo by sme sa mali vzájomne tolerovať? Kto nám zodpovie problematiku rómskej otázky? Môže majorita za problémy Rómov? Svojimi autentickými príbehmi kniha otvára množstvo problémov. Nielen problémov spojených s farbou pokožky, ale aj zdravotné a materinské spory. Zároveň nás príbeh učí, ako sa stať ohľaduplnejšími, priateľskejšími a menej súdiacimi ľuďmi. Nabudúce, keď budeme riešiť malichernosti, spomeňme si na Janettin príbeh a na životné úskalia tisícky Rómov na Slovensku.

3.1 O knihe *Cigánka*

Kniha nám ponúka pohľad do rómsko-gadžovského sveta. Alebo – ako sa narodiť *Cigánkou* a stať sa „Gadžovkou“. Autobiografická kniha *Cigánka* otvára dvere do sveta, ktorý nám Nerómom je známy len naozaj povrchno. Autorka, Janette Maziniová Motlová, cez svoje príbehy a skúsenosti píše o tradíciách, ambíciách, vzdelaní, predsudkoch, stereotypoch a o naozaj dvoch rozdielnych svetoch. Ďalšími dominantnými motívmi v knihe je problém chudoby v rómskom svete, nevzdelanosť a následná nekvalifikovanosť, no publikácia má najmä búrať predsudky majority voči minorite. To, či sa to autorke naozaj podarilo, je na zvážení každého čitateľa. Kniha je aj veľmi dobrým prostriedkom k zlepšeniu čitateľskej gramotnosti mládeže na hodinách etickej výchovy, pretože ponúka širokú škálu etických problémov. Okrem toho, hlavnú postavu, a teda aj autorku v jednom, v živote najviac sprevádzali knihy, ktoré pre ňu boli akousi barličkou vo svete nespravodlivosti a stereotypov.

Všetky časti knihy sú písané z pohľadu autorky, ktorá rozpráva svoj autentický príbeh. Dej je preto subjektívny, no o to je prítlačivejší pre čitateľov a poslucháčov. Dôležitým je fakt, že s príbehmi sa nemusia všetci stotožňovať. Každý jeden vníma príbeh už podľa svojich zažitých skúseností. Na druhej strane, ľudská dôstojnosť a akceptácia sú rovnakými menovateľmi pre každého, kto si v živote zažil nejaké predsudky.

V prvej kapitole s názvom *Žiletka* autorka opisuje svoje zážitky z detstva. Janette (alebo Kristínka – tak ju volala mama), vyrastala v Novom Meste nad Váhom v 80-tych rokoch. Už v raných rokoch Janette milovala knihy, a tak sa prihlasovala na všetky možné súťaže a keď uspela, vždy nejakú vyhrala. Už ako malé dievča ju veľmi ovplyvnila pani učiteľka v škole. Zavolať si Janettinu mamu do školy a poradiť jej, aby sa s dcérou rozprávala výhradne len po slovensky, vraj jej to v živote pomôže. Ako sa neskôr ukáže, tak spisovná slovenčina bola jedným z najväčších benefitov pre Rómku v majoritnom svete. Neobišlo ju ani šikanovanie, kedy jej spolužiaci chceli, aby si vybielila ruky alebo jej vo vlasoch hľadali vši. Záchranným kolesom pre Janette bola neskôr aj pani Knižná. Volala sa Janka. Pracovala v knižnici a vždy jej vedela odporučiť dobré knihy. Neskôr, keď Janette navštevovala strednú školu, spoznala tam spolužiačku Lenku, ktorá spolu s tetou Knižnou a pani učiteľkou tvorila trojicu Gadžoviek, ktoré Janettin život najviac ovplyvnili. Lenka ju mnohému naučila a niekedy stačilo, že ju akceptovala a bola jej priateľkou. Už tu Janette pociťovala potrebu byť viac Gadžovkou ako *Cigánkou*.

Ďalšia kapitola s názvom *Predtým* začína Janettinou maturitou. Ako prvá z ich komunity mala stužkovú a maturitné vysvedčenie. Chvíľu na to sa zoznámila s Cigánom

Števom, ktorý bol iný ako ostatní. Mal rád gadžovský svet rovnako ako ona. Janette Števovi porodila syna Mareka, no nadšenie netrvalo dlho a začali sa jej prejavovať zdravotné problémy. Janette naordinovali epilepsiu a Marekovi dedičnú cukrovku. Nasledovali problémy spojené s chudobou a chorobami. Keďže nemali stabilný príjem a lieky boli drahé, požičiavali si. Tu sa prejavila pravá rómska nátura a pre Janette sa začal život, ktorý vôbec nechcela žiť. Števo bol veľmi žiarlivý a stále ju kontroloval, Janette si kvôli jeho dedičnej cukrovke nechala vziať ďalšie diéťa a kvôli chudobe odrátavali každý deň do materskej. Pre zlú životnú situáciu chcela pracovať, no postihli ju ďalšie zdravotné problémy. Janette mala problém s prsníkom. Jej ambície zamestnať sa boli natoľko veľké, že pracovala aj keď vedela, že to jej zdraviu vôbec neprospieva.

V druhej časti knihy – *To o čom som mladým nestihla (a možno ani nechcela) povedať*, autorka opisuje proces adopcie dievčatka. Zo strachu, že by ich ďalšie diéťa mohlo mať ťažkú cukrovku, sa rozhodli, že si adoptujú Aničku. Pri adopcii sa nevyhli ani predsudkom zo strany okolia. Ľudia naokolo si mysleli, že adoptívne dievčatko je vlastne ich, len si ho odložili do domova a teraz si poňho prišli. V tejto časti začala Janette pracovať ako asistentka v prevažne rómskej škole. Práca ju naplňala, pretože Cigánčatá, ako ich volala, ju mali nesmierne radi. Po dlhých týždňoch práce videla výsledky aj ich usmiatych tváre. Idylka sa skončila, keď zistila, že jej žiarlivý manžel ju podviedol s jednou z jej „Cigánčat“ a čakajú spolu diéťa.

V tretej časti ... *a spoved' Živej knihy pokračuje...* sa Janetta zoznámila so svojim budúcim manželom Daliborom. Dlhé roky musela bojovať s predsudkami Daliborových rodičov, no nakoniec ich vedela presvedčiť, že na farbe pokožky naozaj nezáleží. Pri Janette to platilo dvojnásobne. Stihla si dokončiť vysokú školu, presťahovali sa do Bratislavy a začali nový život. Spoločne začali búrať bariéry rómskeho a nerómskeho sveta. Až tu Janette zistila, že aj keď chcela byť po celý život Gadžovkou, nikdy ňou vlastne nebola. Pri Daliborovi zistila, ako má narábať s peniazmi, prečo nie je normálne, že jej syn Marek chodí do záložne, aby mala babka potraviny a prečo by Janetta nemala za svoje peniaze živiť ďalšie tri rómske rodiny.

Štvrtá časť s názvom *Blška* uzatvára dejovú líniu knihy. Janette a Dalibor mali napriek predsudkom a stereotypom rómsko-gadžovskú svadbu a narodila sa im malá Blška, teda dievčatko Natália. Prichádza tu k zmiereniu a k dosiahnutiu životného uspokojenia hlavnej postavy Janette – žila viac ako Gadžovka a menej ako Rómka, mala krásne tri deti, vyštudovala vysokú školu a bývala v Bratislave, v meste, ktoré k nim bolo priateľské. V epilógu sa autorkine slová pre všetkých, ktorí by v sebe mohli nájsť kúsok spolužiačky Lenky alebo tety Knižnej. Všetkým ľuďom, ktorí majú v rukách toho naozaj viac ako si myslia. Pretože pohľad a slovo dokážu podporiť, ale aj ublížiť. „Občas potrebujeme vidieť, aby sme uverili. Občas potrebujeme vidieť, aby sme sa odhodlali. No na to, aby sme pochopili, musíme počúvať“ (Motlová, 2018, s. 244).

3.2 Otázka multikulturalizmu

Knihy Cigánka rieši hneď niekoľko etických otázok. Empatia, súdržnosť a akceptácia sú pojmy, ktoré po prečítaní tejto inšpiratívnej knihy vo vás navždy ostanú. Cigánku sme si vybrali najmä pre jej etické poslanstvo. Čítanie medzi riadkami alebo poznanie širšieho kontextu je v tejto knihe nanajvyš potrebné. Jeden z problémov, ktoré nám kniha ponúka je výrazný rozdiel medzi Rómami a majoritou. Odlišnosti v správaní majority k minorite nielen v bežných situáciách, ale aj na úradoch, v nemocniciach, v škole a v práci. Ako zabrániť odlišnému prístupu majority k rómskej minorite? Máme „rovnaký meter“ pre každého bez rozdielu? Ako zabezpečiť rovnosť medzi národnosťami a etnikami? Aký je rozdiel medzi multikultúrnou a interkultúrnou spoločnosťou? Akým smerom by sme sa ako majoritná väčšina mali uberať?

„Multikulturalizmus je pojem, ktorý sa všeobecne dotýka aspoň jednej z nasledujúcich problematik: problematiky rasy, sociálno-ekonomickej triedy, rodovej príslušnosti, jazyka, kultúry, sexuálnej preferencie či telesného alebo psychického postihnutia“ (Klein, 2008, s. 13). Hábovčíková vymedzuje pojem multikulturalizmus ako „vzájomný vzťah a proces zjednocovania prvkov rôznorodých kultúr s dôrazom na relatívnu stabilitu v danom okamihu.“ (Hábovčíková, 1998, s. 103). Stotožňujeme sa s výkladom od Lehoczkej, ktorá hovorí o multikultúrnom prístupe v zmysle „vzájomného poznávania, tolerancie, rešpektovania a spolunažívania“ (Lehoczka, 2006, s.104). Multikulturalizmus je dôležitý najmä z hľadiska tolerantnosti ľudí žijúcich na jednom území s inými kultúrami. V tejto otázke nestačí byť len pasívnym pozorovateľom, ale aktívne sa spolupodieľať na vytváraní hodnôt ako je rešpekt, odbúravanie predsudkov a diskriminácie, no najmä vzájomná tolerancia. Významným prvkom v problematike multikulturalizmu je zachovanie si vlastnej kultúry a kultúrnej identity. Tú môžeme vďaka miešaniu kultúr stratiť. Myslíme si ale, že ide o prirodzený proces, ktorý neslúži ako násilný prostriedok na presadenie si vlastnej a jedinej kultúry.

Multikulturalizmus by mal byť súčasťou výchovno-vzdelávacieho cieľa každej školy. Tento pojem je často skloňovaný práve s pojmom výchova. Mistrík vidí možnosť okamžitého integrovania multikultúrnej výchovy do vyučovacích osnov. Potenciál vidí v občianskej náuke, estetickej výchove a etickej výchove. „Popri nich, spolu s nimi či cez ne, pre to, aby škola pripravila žiakov na kultúrne diferencovanú spoločnosť, je potrebné v školách rozvinúť multikultúrnu výchovu ako prierezový prístup prechádzajúci krížom cez viacero školských predmetov“ (Mistrík, 2006, s. 68). Na multikultúrnu výchovu v škole má veľký vplyv aj pedagóg. Ten by mal mať jasno vo svojej kultúrnej identite, mal by disponovať morálkou a jasnými životnými postojmi. „To naznačuje, že multikultúrna výchova oveľa presahuje obyčajné vyučovanie. Z výkonových štandardov možno spomenúť schopnosť vyhodnocovať individuálne potreby detí, aktívne podporovať empatiu, vzájomné porozumenie a spoluprácu medzi žiakmi, používať metódy rozvíjajúce kognitívne i nekognitívne zložky osobností žiakov. Okrem toho by mal vedieť klásť otázky, ale aj aktívne počúvať, riešiť konflikty, hodnotiť žiakov rešpektujúc ich rozmanitosť, uvedomovať si vlastné predsudky, podnecovať rôzne formy komunikácie v triede a poskytovať konštruktívnu spätnú väzbu“ (Chudžíková, 2015, s. 14-15). Učiteľ je vzorom pre mnohé deti, pokiaľ spĺňa všetky uvedené kompetencie, je jasným dôkazom multikultúrneho a tolerantného učiteľa. Myslíme si, že uvedené kompetencie zahŕňajú zručnosti učiteľa etickej výchovy. Etická výchova v sebe nesie „značnú úroveň sebauvedomenia, sebareflexie, je vybudovaná na množstve poznatkov a hlavne na neustálom hľadaní samého seba, svojho miesta v spoločnosti“ (Mistrík, 2006, s. 75).

3.2.1 Pani učiteľka a teta Knižná

„Vstupnou bránou k multikultúrnosti na Slovensku je poznanie slovenského jazyka nielen príslušníkmi slovenského národa, ale všetkých národností a etník žijúcich na Slovensku“ (Klein, 2008, 13). Akceptácia, tolerantnosť a rešpekt sa vyskytuje aj v našej interpretovanej knihe Cigánka. Hlavná hrdinka príbehu Janette sa stretla s pochopením, akceptáciou a tolerantnosťou zo strany majority. „Neviem, o čom sa rozprávali, no keď som prišla domov, mamka mi zakazovala hovoriť po cigánsky. Vraj jej učiteľka povedala, že ak mi skutočne chce pomôcť k lepšiemu životu, nesmie mi dovoliť chytiť cigánsky prízvuk“ (Motlová, 2018, s. 15). Učiteľka na základnej škole bola prvou osobou z majority, ktorá nemala predsudky voči Janettinmu rómskemu pôvodu. „Učiteľka bola prvou Gadžovskou (aspoň čo si pamätám), ktorá sa dotýkala mojich vlasov s nehou. Žiadne povinné každomesačné prehrabávanie vlasov ceruzkou, žiadne skúmanie, či ma mamka pravidelne kúpe... Len príjemné hladkanie“ (Motlová, 2018, s. 13). Učitelia by mali ísť príkladom aj v témach ako je tolerantnosť. Pre mnohé deti sú učitelia vzorom. Myslíme si, že je Janettina učiteľka urobila správnu vec nielen

pre Janette, ale aj pre spolužiakov, ktorí mohli vidieť jej tolerantné konanie v praxi. „Nasledujúce roky som mala dve mamky. Jedna ma naučila rozumieť svojmu cigánskemu ja a veriť v dobro ľudí. Druhá mi dala čistú slovenčinu, nástroj, ktorý mi pomáhal postupne vchádzať do sveta Gadžov. Tú prvú som bezvýhradne ľúbila, tú druhú som neskutočne obdivovala“ (Motlová, 2018, s. 14).

Učiteľka využila svoje spoločenské postavenie a motivovala Janette vo vzdelávaní. Nielen tom povinnom, ale aj dobrovoľnom, pretože si všimla, že Janette obľubuje knihy, pretože „veľkosť a múdrosť človeka sa znásobujú počtom prečítaných kníh“ (Motlová, 2018, s. 16). Sama mala pochybnosti, pretože „múdrosť sa u nás (Rómov) merala všetkým iným, len nie dobrými známkami v škole a množstvom prečítaných kníh“ (Motlová, 2018, s. 34). Rómske deti mali iné priority ako Janette. Ona si to uvedomovala, no problémom bolo, že medzi majoritné deti nezapadala. Predsudky a stereotypy detí boli silnejšie ako ony samy, a tak sa snažila zapadnúť medzi rómske deti. „Šla som na to teda opačne, keď sa už nemôžem kamarátiť s Gadžami, musím zapadnúť medzi cigánske decká. Po pár „ťažkých“ premýšľaniach som mala jasnú stratégiu – ak prestanem v škole dostávať jednotky a dvojky, prestanem čítať knihy a budem sa s nimi rozprávať len o tom, čo vedia, mohlo by to zafungovať“ (Motlová, 2018, s. 12). Učiteľka ju pomohla nasmerovať tým správnym smerom. Vysvetlila jej, že je jedinečná a originálna ako každý z nás bez ohľadu na farbu pleti.

Ďalšia Nerómka, teta Knižná, ktorá Janette otvorila dvere nie len do majoritného sveta, ale aj do sveta kníh. „Potom prišla tretia – pani z knižnice. Gadžovka. Teta Knižná, ktorá ma naučila knihy nielen čítať, ale im aj rozumieť a vedieť o nich diskutovať“ (Motlová, 2018, s. 14). Na osobný vývin Janette priaznivo pôsobili aj iné pani knihovníčky. Janette nemala peniaze, aby si zaplatila poplatok za preukaz do knižnice. Ak aj išla do knižnice so svojou triedou, vyzeralo to asi takto: „Do knižnice? Veď ja nemôžem ísť do knižnice. Keď sme tam boli zo školy, nemohla som sa kníh ani len dotknúť, lebo sa báli, že ich zašpiním alebo zničím. Musela som iba sedieť v kresle a čakať na spolužiakov“ (Motlová, 2018, s. 18). A už vôbec nemala peniaze na kúpu nových kníh. Jej vášeň pre knihy vyústila do bodu, kedy sa kvôli knižným cenám prihlasovala na spevácke súťaže. „Mala som na to taký trik – každú som najskôr v noci prečítala a dávala si neskutočný pozor na to, ako prevraciam stránky. Na druhý deň som už sledovala, ktorá predavačka je v obchode a či som už náhodou tento týždeň u nej knihu „neotočila“ (Motlová, 2018, s. 16). Predavačky časom zistili, že im Janette klame. Ich reakcia bola vľúdna a ako Janette hovorí: „... dovolili mi sedieť v kníhkupectve a prezerat' si knihy. Dokonca ma sem-tam ponúkli koláčikom“ (Motlová, 2018, s. 17).

Vľúdny a priateľský prístup predavačiek zanechal v Janette jasný odkaz. Ľudia dokážu tolerovať, akceptovať a pomôcť tam, kde je treba. Empatia, akou sa vyznačovala nielen pani Knižná, ale aj pani učiteľka na základnej škole, otvorili v Janettinom živote niekoľko nových možností. Jej život dostal mnoho rozmerov. Podnetné prostredie dokáže človeka namotivovať k pátraniu po vedomostiach a poznaniu okolitého sveta. „Verím totiž tomu, že dieťa je ovplyvnené prostredím, v ktorom žije. Ak je prostredie nepodnetné, dieťa sa nerozvíja. Ak má dieťa podnety a cíti záujem, napreduje. Sama som toho jasným dôkazom...“ (Motlová, 2018, s. 125).

3.2.2 Spolužiačka Lenka

Lenka, spolužiačka zo strednej školy, uzatvárala trojicu Nerómiek, ktoré pre Janette zotierali rozdiely majoritného a minoritného sveta. „Lenka sa stala mojím vzorom. Robila som presne to, čo ona. Chodila som tam, kde ona“ (Motlová, 2018, s. 23). Lenka jej okrem vľúdneho prístupu a úprimného priateľstva pomáhala pochopiť samú seba. Začalo to požičovaním kníh,

cez ktoré Janette pochopila, že v niektorých problémoch, ktoré sa jej v živote dejú, vôbec nie je sama. Janette sa stotožnila s hlavnou hrdinkou Annou z knihy Anna zo zeleného domu. „A tak som si ju prečítala. Lenka mi nosila jeden diel za druhým a ja som v Anne spoznávala samú seba... Ona trpela pre svoje ryšavé vlasy, ja pre svoju farbu pokožky. Ona si svoje vlasy snažila prefarbiť, ja svoju pokožku vybieliť. Ona fantazirovala, ja tiež. Ona priveľa rozprávala, ja som na tom bola podobne. Postupne, ako som čítala ďalší a ďalší diel, pochopila som, že sa s tým musím vyrovnáť. Pomohol mi jej príbeh, po každej kapitole som dlho premýšľala v posteli, čo som prečítala medzi riadkami“ (Motlová, 2018, s. 19). Udalosti, ktoré sa okolo Janette diali sa netýkali iba jej. Uvedomila si to prostredníctvom príbehu o Anne zo zeleného domu. Možno aj to bolo prvým momentom, kedy si sama uvedomila, že musí vedieť najprv akceptovať samú seba, a potom ju budú akceptovať aj iní.

Lenka bola ozajstnou priateľkou. Počas strednej školy dala Janette niekoľko devíz do života. Úprimné kamarátstvo a pocit akceptácie. „Zrazu som bola na školskej diskotéke a tancovala som. Dokonca aj sladáky. Nikto nemal problém dotknúť sa ma, rozprávať sa so mnou alebo si prisadnúť do lavice. Prvé týždne som sa bála, že to je len niečo dočasné. Že také šťastie predsa mať nemôžem. A bála som sa, čo bude, keď sa to celé skončí. No pretrvalo to“ (Motlová, 2018, s. 19). Tým, že sa kamaráti so Janette, strela všetky prípadné rozdiely a diskrimináciu v triede. Vedela zahodiť predsudky a neodsúdiť ju len preto, že má rómsky pôvod. Myslíme si, že vďaka Lenke ju akceptovali aj ostatní spolužiaci. Napríklad, keď mali ísť na lyžiarsky výcvik, Janette nemala peniaze na novú lyžiarsku výstroj, a vtedy sa ponúkla spolužiačka Anka. „Spýtala sa ma, či si nepotrebujem požičať lyže. Vraj doma majú jedny navyše, sú trochu nalomené, ale s otcom sa rozprávala a opravil by ich“ (Motlová, 2018, s. 21).

Dôležitý je pocit, ktorý Janette cítila. Konečne sa cítila byť plnohodnotnou osobou, nemusela riešiť neustále predsudky a ohováranie. Cítila podporu a empatiu zo strany jej spolužiakov. Pociť, ktorý dominoval bola akási nenútenosť, prirodzenosť a vzájomnosť. „Pociť uznania a akceptácie z ich strany (spolužiakov) stále pretrvával. Krásny, neopísateľný. Niečo, po čom som dlho túžila a nakoniec mi bolo darované...“ (Motlová, 2018, s. 28). Učiteľka, pani Knižná a spolužiačka Lenka darovali Janette viac ako pôvodne mienili. Darovali jej pocit uznania, rovnoprávnosti a ľudskosti. „Celé tie roky som si nahovárala, že všetko, čo som akotak dosiahla, mám vďaka svojej snahe. V tú noc som pochopila, že som mala len šťastie. Šťastie na správnych ľuďoch, ktorí sa v mojom živote objavili v pravej chvíli, aby mi nedovolili padnúť“ (Motlová, 2018, s. 102).

3.2.3 Dalibor

„Ak som si niekedy začala uvedomovať plnú váhu rozdielnosti cigánskeho a gadžovského sveta, tak to bolo práve vtedy. Čím viac času som trávila s Daliborom, tým viac som cítila, že to, v čom som vychovávala svoje deti, má s gadžovským svetom len málo spoločné“ (Motlová, 2018, s. 181-182). Dalibor je súčasný Janettin manžel. Čistokrvný Neróm, vďaka ktorému naozaj pochopila kultúru, zvyky a aj „nepísané pravidlá“ majoritného sveta. Vychovávala s ním tri deti, z ktorých mali dve rómsky pôvod a jedno spoločné dieťa malo pôvod zmiešaný. „Túžila som po tom, aby boli (deti) vybavené do gadžovského sveta, aby v ňom vedeli chodiť a dokázali nielen prežiť, ale najmä žiť“ (Motlová, 2018, s. 192). To bol jeden z cieľov, ktorý si Janette zaumienila. Sama pochopila, že ak chce, aby jej deti vyrastala v multikultúrnom svete, kde ich bude majorita nielen pasívne tolerovať, ale aj aktívne počúvať a odbúrať predsudky, musí s tým niečo urobiť. Oči jej otvoril Dalibor. „Janette, ako naučíš deti, aby si šetrili peniaze, ak nemajú vo svojom okolí vzor? Prečo sa čuduješ, že si nevedia odložiť časť z vreckového a minú všetko za jeden deň? Veď sa pozri na prostredie, v ktorom si ich vychovávala – všade naokolo to vidia. Jeden deň hojno, druhý deň hovno. A sľuby?“

Niekedy mám pocit, akoby si celá tvoja rodina robila z huby rit'. Niečo sľúbia, o chvíľu si to nepamätajú a tvária sa akoby nič... Je len otázkou času, kedy toto začnú robiť aj decká“ (Motlová, 2018, s. 191). Zakorenené zvyky z rómskeho sveta sa začali prejavovať aj pri deťoch. Janette mohla robiť všetko, čo bolo v jej silách, no niekedy to jednoducho nestačilo. Na jej syna mala veľký vplyv Janettina mama, ktorá ho posielala „požičiavať peniaze k známym alebo založiť kúsok zlata od babky do záložne“ (Motlová, 2018, s. 199). Pomohol až prestup do inej školy. „Po čase sa ukázalo, že prestup do inej školy bol výborný ťah. Vždy som sa bála dať ho (Mareka) do školy, kde je veľa Cigánov. A teraz do takej chodil. Väčšina z nich bola z takých mizerných pomerov, že sa s nimi Marek delil o jedlo. Zrazu mu stačili tenisky, ktoré neboli značkové, ale len pekné. Ak sa rozlepili, vravel, že stačí, ak mu ich dám opraviť“ (Motlová, 2018, s. 217). Myslíme si, že škola má zásadný vplyv na vývin dieťaťa. Nemáme namysli len školy s prevládajúcou populáciou majoritných detí, ale aj tie rómske. Situácia sa obrátila, keď Marek začal chodiť do rómskej školy, kde si uvedomil, že bohatstvo a prestíž nie sú správne morálne hodnoty.

Dalibor si Janette veľmi vážil. „Dokonca som mala pocit, akoby bol každý deň odhodlaný bojovať viac a viac. Bojoval doma, obhajoval ma pred kolegami v práci, ktorí mu naznačili, že Cigánka v posteli – to áno, ale ako partnerka – to už je iné...“ (Motlová, 2018, s. 181). Snažil sa robiť osvetu o integrácii Rómov na pracovisku. Zastával si Janette pred ľuďmi v práci, ale aj v okolí. „Počas prechádzok stretávame čoraz menej ľudí, ktorým pri pohľade na naše prepletené prsty stuhne sánky. Žiadne pohoršené krútenie hlavami ľudí, ktorí si všimnú, že sme pár. Sloboda. Toto nazývam sloboda...“ (Motlová, 2018, s. 207).

Dalibor sa nezaujímal len o Janette, ale aj o ostatných Rómoch. Chcel vedieť viac o ich živote, kultúre a tradíciách. „Čoraz častejšie sa zaujímal o život Cigánov. Chcel vedieť, aké majú možnosti a víziu v živote. Hľadal súvislosti medzi nimi a mnou a časom pochopil, že mnohé z nich žiadnu nádej aspoň na trochu podobný, bežný život gadžovského dieťaťa nemajú“ (Motlová, 2018, s. 195). Jeho záujem imponoval Janette, ktorá si uvedomovala, že nech sú rómske „pravidlá“ akokoľvek ľudské, tak mimo ich komunity nie sú akceptované. Ona dokázala pochopiť problémy integrácie Rómov do majoritného sveta najlepšie, pretože si tým sama prešla. V Daliborovi videla tú najväčšiu podporu, pretože mu záležalo na nej aj na deťoch. Dalibor jej dal to, čo jej učiteľka, pani Knižná a ani Lenka dať nemohli. Je to úprimná a bezhraničná láska. On bol pomyselnou bodkou, ktorá uzavrela jej prechod z minoritného do majoritného sveta. Cítila, že ju život konečne naplňa. „Pozerám na usmiatech ľuďoch a užívam si ten nový pocit. Pociťujem, že som človek. Plnohodnotný človek so všetkým, čo k tomu patrí“ (Motlová, 2018, s. 207).

3.2.4 Janette

„Už dávno sa nebielim, aby ma ľudia prijali“ (Motlová, 2018, s. 105). Týmito slovami začína odkaz Janette. Ženy, ktorá cítila, že sa narodila do iného sveta. Do sveta, ktorému až tak nerozumela. „Časom som pochopila, že im (Rómom) vlastne závidím myseľ nezaťaženu tým, čo bude o mesiac, o dva, o rok, o päť rokov... No vždy, keď som si to uvedomila, zahanbila som sa. Pravdou je, že by som s nimi nikdy, nikdy nemenila“ (Motlová, 2018, s. 2015). Jej cesta bola komplikovaná, no nakoniec sa jej podarilo naplno žiť. Dokonca sa dokázala postaviť aj svojej vlastnej mame. „Kristínka, už si to neni ty. Nevieš, čo sa s tebou robí, ale jako by ta vymenili. Já viem, to tí Gadžovci ta tak zmenili. Už ani ke mne nechodíš. Jako by som bola nigdo. Šetci Cigáni sa mi smejú. Že som vychovala dcéru, čo ani o mater nestojí“ (Motlová, 2018, s. 213-214). Na to, aby sa vymanila zo stagnujúceho prostredia, musela sa postaviť na vlastné nohy. Presťahovala sa do Bratislavy, obmedzila kontakt s komunitou a naplno sa venovala sebe a deťom.

Janette sa rada stretávala s ľuďmi. Bavilo ju, keď sa mohla s niekým podeliť o skúsenosti z minoritného, ale aj majoritného sveta. Už jej nestačili len príbehy z kníh, mala potrebu robiť osvetu tvárou tvár. „...mala som takú úchylku – stretávať a rozprávať sa s rôznymi ľuďmi, takými, ktorí sú niečím zaujímaví a mohli by ma obohatiť. Bolo mi jedno, či sú to muži alebo ženy, zaujímali ma ich názory, postoje k Cigánom, pohľad na život“ (Motlová, 2018, s. 159). Najviac ľudí prekvapovala Janettina čistá slovenčina, ktorú jej dala pani učiteľka do vianka ako jednu z najlepších výhod. Ľudí si vedela získať aj jej širokým prehľadom a sčítanosťou. Život jej priniesol veľa zlých aj dobrých skúseností. Janette sa rozhodla, že pomôže „mladým otvoriť oči a pochopiť, že život niektorých detí sa začína na štartovacej čiare s číslom mínus desať. A na to aby dobehli tých, ktorí začali na nule, potrebujú pomoc a vedenie správnych ľudí v správnych chvíľach...“ (Motlová, 2018, s. 105-106).

Jej príbeh sa odohráva v Živej knižnici. V knihe popisuje aj autentické reakcie od ľudí, ktorí ju pozorne počúvali. „Z myšlienok ma vytrhla dievčina, ktorá si len pred chvíľkou podvedome siahla na prsník, keď som hovorila o tom svojom. Ani nečakala na moju odpoveď a rovno ma chytila za ruku. Potom pokračovala: „Nepôjdem si umyť ruky. A ani si nemyslím, že si si to s tým prsníkom zaslúžila. A keby si zvonila pri mojich dverách, určite by som ti jedlo pre dieťa dala.“ Otočila sa a odišla“ (Motlová, 2018, s. 105). Aj to, ako si mnohí ľudia z majority cenili jej ochotu podeliť sa o miestami bolestný život plný predsudkov a ponižovania. „Nejedno stretnutie sa končilo slovami: „Janette, toto, čo ste mi rozprávali, je neskutočne cenné. Škoda, že o tom nehovoria aj v školách. Ľudia by mali poznať Cigánov aj z inej strany.“ Možno práve pre toto ma tie stretnutia lákali – mala som možnosť aspoň trochu meniť pohľad na Cigánov, a tak trochu pomáhať mojim Cigánčatám aj z toho frontu. Lámať Gadžov, aby ich vnímali ako bytosti“ (Motlová, 2018, s. 164). A určite sa jej to aj podarilo. „Držala sa ma silno a dlho. A pritom plakala. Nepovedala vôbec nič, len plakala. Keď ma pustila, zotrela slzy a povedala: „Ešte včera som nenávidela všetkých Cigánov. Všetkých. Dnes sa za to hanbím“ (Motlová, 2018, s. 221).

Janettin odkaz pre všetkých čitateľov:

„Chcela som, aby gadžovský svet pochopil, čo všetko má v rukách. Ako veľmi dokáže pohľadom potešiť, no aj ublížiť. Ako ľahko odsúdi len preto, že niektorá etnicita v spoločnosti nepatrí medzi lukratívne. Chcela som, aby rodičia pochopili, že záleží na tom, ako o Rómoch pred svojimi deťmi hovoria. Chcela som, aby tí, ktorí Cigánku prečítajú, videli zmysel, prečo hľadať v sebe kus mojej učiteľky, kus tety Knižnej či mojej Lenky“ (Motlová, 2018, s. 243).

ZÁVER

Dnešná doba prináša pozitíva aj negatíva. Ľudia sa vždy vedeli vynásť a tak je tomu aj dnes. Ich schopnosti s prácou na počítači sú lepšie aj vďaka tomu, že počítač a telefón sú momentálne jedným z najbezpečnejších prostriedkov pre komunikáciu. Práca z domu aj online vyučovanie nás naučili o počítačoch, programoch a aplikáciách viac ako kedykoľvek predtým. Prečo je tomu tak? Boli sme odkázaní na techniku a museli sme sa na ňu doslova spoľahnúť. Ak sa pripojíme na online hodinu, väčšie starosti nám robia technické problémy ako samotné vyučovanie. A tak je tomu aj pri vzdelávaní. Podľa Stránskeho sú najväčším negatívom práve monitory. Deti sa na ne pozerajú denno-denne, učia sa cez ne, trávajú pri nich voľné chvíle. Samy nevedia oddeliť pracovný a oddychový čas, čo je problém aj pre starších študentov a pracujúcich z domu. Monitory neškodí iba nášmu zraku, ale aj pamäti. Vďaka názorom odborníkov sme zistili, že keď dieťa číta z obrazovky a nie z papiera, pamätá si asi o tretinu menej. Preto sa do našej pozornosti dostala kniha.

Vo všeobecnosti každá kniha v sebe skrýva podnetnú tému. Z každej knihy sa vieme veľa naučiť. Prečo je tomu tak? Pri čítaní knihy zapájame našu fantáziu, no ak sa učíme z monitora, tak podnety pre aktivizovanie našej fantázie sú mizerné. Názorným príkladom môže byť aj kniha a jej sfilmovaná verzia. Ak si najprv prečítate knihu, a potom pozriete film, je pravdepodobné, že budete sklamaní. Vo vašej hlave sa pri čítaní knihy odohráva len vaša vlastná predstava o deji, postavách, výzore alebo prisudzovaných vlastnostiach. Tieto predstavy sa vôbec nemusia stotožňovať s inými ľuďmi, ktorí čítali presne takú istú knihu ako vy. Film vám túto predstavu ľahko zničí, pretože vám ako čitateľovi zoberie možnosť byť spoluautorom alebo spolutvorcom. A dnešný svet si vyžaduje, aby sme sa vrátili naspäť ku knihám, čo je dnes ďalším pozitívom. Preto je kniha ako prostriedok k hodnotám, pre našu prácu mimoriadne dôležitá. Pomocou knihy sa učíme vlastnosti, ktoré nás formujú. Empatia, tolerancia, súdržnosť, ľudská dôstojnosť alebo ľudské práva. To všetko sú témy, ktoré zahŕňa etická výchova.

Podnetná kniha, ktorú sme v práci interpretovali, je kniha Cigánka. Stále premýšľame nad tým, či by sme ju tak do hĺbky precítili, keby bola sfilmovaná. Cigánka v nás zanechala naozaj silný odkaz. Autorka, ktorá má rómsky pôvod sa nebála prehovoriť o svojom živote. Dozvedeli sme sa veľa o rómskom spôsobe života. Autorka nás sprevádzala aj jej integráciou do majoritnej spoločnosti. Myslíte si, že sme takí odlišní? Koľkí z nás žijú z jedného dňa na druhý, užívajú si život a nemyslia na budúcnosť? Koľkí z nás majú pôžičky v banke? A koľkí chodia do záložne založiť zlato? Cieľom nie je upozorňovať na vlastnosti, ktoré sú rovnaké alebo rozdielne vo svete majority a minority. Zmysel je v tom, aby sa každý, kto Cigánku prečíta, zamyslel, čo všetko má vo svojich rukách. Ako veľmi vie pohľadom alebo slovom ublížiť. A ako veľmi nás ovládajú predsudky a stereotypy, ktoré sú zakorenené v našich hlavách, rodinách, ale aj spoločnosti.

Knihu Cigánka by sme odporučili ako vhodnú učebnú pomôcku na hodiny etickej výchovy. Deti sa prostredníctvom knihy naučia veľa o multikulturalizme, empatii, tolerancii, ale aj predsudkoch, stereotypoch a diskriminácii. Všetky tieto atribúty sa dajú vtesnať do osnov etickej výchovy. Prostredníctvom didaktických hier, aktivít alebo rozhovorov. Okrem toho sa žiaci zlepšia aj v čitateľskej gramotnosti, čo pokladáme za veľký benefit do budúcnosti. Návrhom pre hodinu etickej výchovy je napríklad rozhovor na tému integrácie rómskeho žiaka do kolektívu. Ďalej by sme zvolili pozitívne hodnotenie spolužiaka, pretože pri ňom sa deti učia násť v každom to dobré a tolerovať nedostatky. Pre našu tému sú významné aj skúsenosti, ktoré žiaci zažili. Vhodné je, aby sa o všetkom porozprávali a prípadné predsudky vydiskutovali v bezpečnom a tolerantnom prostredí triedy.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Ako ničia obrazovky deti. 2021. In Denník Štandard [online]. 2021 [cit. 5.03.2021]. Dostupné na : < <https://dennikstandard.sk/podcast/ako-nicia-obrazovky-deti/>>

Ako si deti vyberajú knihy a kto ich povzbudzuje čítať. 2020. In Krajina čitateľov [online]. 2020 [cit. 15.02.2021]. Dostupné na : < <https://krajinacitatelov.sk/ako-si-deti-vyberaju-knihy-a-kto-ich-povzbudzuje-citat>>

BENDÍKOVÁ, Z. 2021. In Čítame radi [online]. 2021 [cit. 14.02.2021]. Dostupné na : <https://www.minedu.sk/data/files/10103_zoznam-knih-final.pdf>

Červená je pekná. 2020. In Martinus [online]. 2020 [cit. 25.02.2021]. Dostupné na : <<https://www.martinus.sk/?uItem=718349>>

GAVORA, P. 2006. *Čítanie, písanie a gramotnosť – ich premeny v súčasnom svete*. In Slovo o slove. 2006. Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Prešov : Alidata, v. o. s., 2006. , s. 23-30. ISBN 80-8068-362-X

HÁBOVČÍKOVÁ, B. – HÁBOVČÍK, O. 1998. *Rómska rodina a škola v multikultúrnom priestore*. Nitra : KZN & KRK PF UKF, 1998. 124 s. ISBN 80-967937-1-3

HOVANCOVÁ, Z. 2012. *Využitie čitateľskej gramotnosti vo vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2012. 60 s. Dostupné na : <https://mpcedu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/2_ops_hovancova_zuzana__vyuzitie_citateľskej_gramotnosti_vo_vzdelavacej_oblasti_clovek_a_hodnoty.pdf>

CHUDŽÍKOVÁ, A. 2015. *Budúci učitelia budúcej multikultúrnej školy*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry. 2015. 27 s. Dostupné na : <<http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Buduci-ucitelia-buducej-multikulturnej-skoly.pdf>>

Kamzíkúv veľký skok. 2016. In Martinus [online]. 2016 [cit. 14.02.2021]. Dostupné na : <<https://www.martinus.sk/?uItem=243973>>

KLEIN, V. 2008. *Multikultúrna výchova a Rómovia*. Nitra: UKF Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva. 2008, 129 s. ISBN 978-80-8094-333-2

KORŠŇÁKOVÁ, P. – KOVÁČOVÁ, J. 2007. *Národná správa OECD PISA SK*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2007. 56 s. ISBN 978-80-89225-37-8

LEHOCZKÁ, L. 2006. *Kultúrna identita Rómov*. Nitra : Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF, 2006. 204 s. ISBN 80-8050-945-X

MISTRÍK, E. 2006. *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Nitra: UKF, FF. 2006. 98 s. ISBN 80-8050-909-3

MOTLOVÁ, J. 2018. *Cigánka*. Zvolen : Technická univerzita, 2018. 246 s. ISBN 978-80-228-3036-2

Respekt. 2019. In Martinus [online]. 2019 [cit. 14.02.2021]. Dostupné na : <<https://www.martinus.sk/?uItem=653203>>

Slovo o slove. 2006. Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Prešov : Alidata, v. o. s., 314 s. 2006. ISBN 80-8068-362-X

Strakáč a Tíoni. 2019. In Martinus [online]. 2019 [cit. 22.02.2021]. Dostupné na :
<<https://www.martinus.sk/?uItem=613903>>

Študentská vedecká odborná činnosť (ŠVOČ)

ŠVOČ ponúka študentom vysokých škôl možnosť vypracovať odborné práce na témy súvisiace s oblasťou štúdia. Práca bola zaradená medzi víťazné a najlepšie práce v jednotlivých sekciách súťaže Študentská vedecká odborná a umelecká činnosť (ŠVOUČ) za rok 2021 na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Všetky ocenené a publikované práce v časopise Prohuman za rok 2021 nájdete tu: <https://www.prohuman.sk/category/typ-prispevku/the-best-of-svoc-2021>

Kontaktné informácie

UNIVERZITA
KONŠTANTÍNA
FILOZOFA **FILOZOFICKÁ**
V NITRE **FAKULTA**

Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Štefánikova 67, 949 01 Nitra
<https://www.ff.ukf.sk>

